



WORDS OF HUNGARIAN ORIGIN IN THE TURKISH DICTIONARY

Márton Barnabás Batisz *

Abstract

Hungarian and the Turkic languages share a long and rich history, but the scholarly research of this linguistic relation mostly focused on the effect that the Turkic languages had on Hungarian, and the other side of the connection has been largely ignored so far.. The aim of this study is to examine all words of Hungarian origin in the Turkish Linguistic Society's official Turkish Dictionary, in all eleven editions of it, and provide an in depth analysis of them.

Keywords: Turkic-Hungarian language relation, Etymology, Turkish Dictionary

Introduction

Hungarian and the Turkic languages share a long and deeply intertwined history. Turkic languages had a considerable effect on Hungarian, observable even today. On the other hand Hungarian only managed to leave a passing imprint upon them. Even though it would only be proper to conduct a decent research with the aim of finding out the exact results of said effect such a research has not been conducted yet according to my knowledge. This article aims to fill the hole in some sense.

The Turkish Linguistic Society (TDK) has been responsible for producing the Turkish Dictionary ever since 1945, now said dictionary is on it's eleventh edition. Throughout the editions an increasing number of word with Hungarian origins have entered into its collection. Surprisingly, there are 19 words of Hungarian origin in it. Most of these are not in regular use today. In this study I am going to systematically examine every element of this small corpus.

The number of words in the Turkish Dictionary has been steadily increasing throughout the different editions. Starting from twelve in the first edition in 1945, out of which only three were actually identified as of Hungarian origin, reaching nineteen in the latest eleventh edition published in 2011, out of which eighteen are recognized as Hungarian.

While the Turkish Dictionary gives the donor language of each word, it is decidedly not an etymological dictionary. Contrary to this in many instances we can see several instances where the writers of the dictionary produce the simplified etymological route of words. Throughout the years these nineteen words has been identified with quite the array of different etymologies.

* Hacettepe University, Research Institute of Turkish Studies martonbatisz@hacettepe.edu.tr

	1945	1955	1959	1966	1969	1974	1983	1988	1998	2005	2011	online
cardaş								Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
çasar	n/a	Hun.	Hun. < Lat	Hun. < Lat	Hun. < Lat	Hun. < Lat	Hun. < Lat	Hun. < Lat	Hun. < Lat	Hun.	Hun.	Hun.
Çigan							Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
forint								Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
gulaş								Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
kadana				Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
koçu	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
kopça	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
kopoy	n/a	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
palanka	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
palaska	n/a	n/a	n/a	Hun.	Hun.	Hun.	n/a	Hun.<Sla.	Hun.<Sla.	Sla.	Hun.	Hun.
palyoş	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	Ita.>Tur.	n/a	Ita.+Tur.	Ita.+Tur.	Hun.	Hun.
penes		Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
pengö		n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
salaş	n/a	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Bul.	Hun.
soba	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
şarmpol	Hun.	Deu.	Hun. < Deu.	Hun. < Deu.	Hun. < Deu.	Hun. < Deu.	Hun.	Hun. < Deu.	Hun.	Bul.	Hun.	Hun.
şayka	Rus.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.
varoş	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.	Hun.

Figure 1.: Etymologies of Hungarian words in the Turkish Dictionary as shown in different editions.

The relationship of the Turkic languages and Hungarian

The Turkic-Hungarian relations go a long way back in history. The Hungarian language, during its history has been in contact with a plethora of different Turkic languages, and these had a considerable effect on it. Ever since the Middle Ages scholars have realized that there is a substantial connection between these languages. Systematic scholarly endeavours have been made to identify the Turkic loanword in Hungarian ever since the 18th century, and such researches still go on to this day. A great number of distinguished scholars have worked on this field so far, and many works of great scientific importance have seen the light of day (Róna-Tas 2011: 3—11).

It should be noted that in the research of the relation between Hungarian and the Turkic languages very little attention, if any, has been paid on the possible effects Hungarian might have had on the Turkic languages. For instance during the Ottoman rule in Hungary, words of Hungarian origin were frequently used by Ottoman bureaucrats in their reports, defters and the like. These words according to my knowledge has not yet been evaluated linguistically. The archivist Lajos Fekete has collected a larger corpus of them in his book titled *Die Siyaqat Schrift in der Türkischen Finanzverwaltung*. But his interest did not go past collection.

Even though the effect of Hungarian languages is not a well-researched topic, some works discussing the relationship of these languages mention it in passing. The earliest example I could find was in Ármin Vámbéry infamous work about Tatar-Turkish words in Hungarian, where he mentions in a footnote the Hungarian words found in late Ottoman Turkish:

“A törököknek újabbkori nyelvében a magyarból átvett szók legismeretesbei ezek : koc=kocsi, varus=város, hajdut=hajdu, sorompov=sorompó, kepenek=köpönyeg, hintov=hintó, kopja=kopja, sallas=szín hajlék és a magyar török korszakbeli történetírók által használt magyar szók, melyek azonban mainap ismeretlenek.” (Vámbéry 1870: 189)

Vámbéry's assessment is not flawless. It should be remembered that this was the article, which started the so-called Ugric-Turkic war of the Hungarian academia. Nonetheless it serves a valuable asset to the current research.

In the following pages I am going to present the nineteen words of Hungarian origin that can currently be found in the Turkish Dictionary. One thing important to note is that due to the size of the corpus no overarching principles could be determined phonetically, morphologically, semantically or otherwise.

cardaş ‘chardash’ < *csárdás* ‘chardash’; derived from hun. *csárda* ‘a small bar or pub in a desolate place’ with the addition of the –s adjective-forming suffix. *Csárda* itself is a wanderwort that got into many Eastern-European languages through Ottoman Turkish ota. *çārdaq* ‘balcony’ its final source is the Persian fas. *çārtāq* ‘terrace on four columns’ (Benkő 1992—1993: 191—192 and Benkő

1967:482). *Csárdás* acquired its current meaning, a type of folk dance, in the 19th century. The word is still in use in contemporary Hungarian.

çasar ‘emperor of the Holy Roman Empire’ < *császár* ‘emperor’; a loanword in Hungarian of Slavic origin, compare with: chu. *čěsař* ‘king’, sbcr. *cesar* ‘emperor’, orv. *чесарь* ‘emperor’, ces. *císar* ‘emperor’, its final origin is the name of Julius Caesar (Benkő 1992—1993: 192). Titulature in formal correspondence was an issue of grave importance. For the Ottomans the highest possible rank was *padişah* which they generally only used for their own ruler, however exceptions did occur, notably the king of France and even the Holy Roman Emperor was referred to as such on rare occasions. But generally a more demeaning title was inferred onto him, such as the king of Wien. Addressing him as *çasar* however was convenient for both sides, by using a foreign word they did not necessarily acknowledge equality between the Holy Roman Emperor and the Ottoman Sultan while at the same time they also avoided offending him. In the 19th century diplomatic relations became more formalized and the Ottomans adapted the practice of referring to foreign emperors as *imperator*.

Çigan ‘Gypsy’ < *Cigány* ‘Gypsy’; Southern Slavic loanword in Hungarian, possibly through Romanian mediation (ron. *țigân*) compare with: bul. *цѣганин*, sbcr. *Cigan*, slov. *cigan*. The source of the South Slavic words is the gr.(byz.) *Τσιγγάνοζ*. Its final source is unknown (Benkő 1992—1993:167). The Turkish Dictionary also contains the expression *Çigan müziği* ‘romani music’. Gypsy or Romani music is a quite popular genre in Eastern-Europe and the Balkan region, it seem likely that that’s the reason why the word got into Turkish in the first place.

forint ‘forint’ < forint ‘forint’; wanderwort found in many European languages compare with: deu. *flōrīn*, *flōrēn*, nld. *florijn*, fra. *florin*, rus. *флорин*, ota. *filuri*. It’s final source is the it. *fiorino* ‘small flower’ which was the name of a type of golden coin minted in Firenze. (Benkő 1992—1993: 411 and Benkő 1967: 953). Forint is the current official currency of Hungary .

gulaş ‘goulash’ < *gulyás* ‘goulash’ Originates from the expressions *gulyásleves* ‘goulache soup’, *gulyáshús* ‘goulash meat’, *gulyásétel* ‘goulash food’ with the first stem of the compound becoming independent. The word *gulya* itself means a group of bovines, its etymology is uncertain, although it has been proposed to be of Caucasian origin. (Benkő 1992—1993: 483—484) The form *gulyás* is created with the use of the –s adjective-forming suffix. The word *gulyás* has been adapted into a large number of other European languages as well, deu. *Gulasch*, eng. *goulash*, fra. *goulache*. In Turkey this word has a very well known folk etymology being made up of the word *kul* ‘slave’ and *aş* ‘food’. This has been debunked.

katana ‘large horse’ < *katona* ‘soldier’; a loanword from it. *cattano* ‘vassal with lesser power’ it’s final source is the lat. *capitaneus* ‘large, chief in size’ (Benkő 1992—1993: 712). The semantical change probably occurred due to large horses being used in the field by the military giving basis for such an association.

koçu ‘1. carriage 2. granary built on poles’ < *kocsi* ‘car, cart, carriage’; derived from the name of the village of Kocs with the addition of the –i adjective suffix. Kocs was famous for its cartwrights who produced carts with a special suspension, the word *kocsi* literally meaning ‘of Kocs’ originally meant these carts, but it later won a more general meaning. It is interesting that in contemporary Turkish, although rarely used, the word only applied for covered and ornamented carriages, for which the Hungarian word is *hintó*, that has also made it into Ottoman Turkish, but later faded from usage.

kopça (buckle) < *kapocs* ‘buckle’, derived from the verb *kapcsol-* ‘connect’ which itself comes from the verb *kap-* (Benkő 1992—1993: 688).

kopoy ‘hound’ < *kopó* ‘hound’; derived from the verb *kap-* ‘recieve’ with the addition of the –ó present participle suffix. The ‘y’ at the end of the word seems curious. While I could not find any written instance of the word in a primary source, *Kamus-i Turki* gives it as *qopoy* (Sami 2014 :844). As it can be seen with the examples bellow, transcribing Hungarian words with an ‘ó’ ending was not problematic for Ottomans. One exception is *bíró* with a double waw at the end, most likely spelled as ‘birov’ and *pantalló* ending with a yod, probably because it was interpreted as possessing the adjective forming suffix –li. As such one would expect a form like *kopo* or *kopov*.

Hungarian	Ottoman Turkish	English
akó	آقو	unit of capacity measurement around 54-58 litres in Hungary
bíró	برو/ بیرو/ بیروو	judge
posztó	پاستاو/ پاستو/ پستو	baize
pantalló	پانتولی	pantaloon
csapó	چاپو	cracker
csavargó	چوارغو	vagrant
hintó	هنتو/ حنطو	carriage
zsidó	ژیدو	jew
cipó	سپو	a small round loaf of bread
sorompó	شارامپا/ شارانیو/ شارنیو	boom barrier
szabó	صابو	tailor

Figure 2.: Hungarian words ending with 'ó' in Ottoman Turkish.

palanka 'wooden fortification' < palánk 'wooden plank'; loanword from deu. *planke*, *plank* 'wide board, bar', *planken* 'palisade' (Benkő 1992—1993: 1101). Adopted into Ottoman Turkish from the compound word *palánkvár* 'palisade', which was a type of fortification commonly deployed both by Hungarians and Ottomans in their long wars.

palaska 'cartridge belt' < palack 'bottle' loanword from a Slavic language, compare with: sbcr. *ploska* 'bottle', slk. *plosok* 'hip flask' and ukr. *плоска* (Benkő 1992—1993: 1100). It can be deduced from the change in the semantical field that this word was adapted into Turkish during the Ottoman occupation of Hungary.

palyoş 'broadsword' < pallos 'broadsword'; derived from the ota. *pala* 'scimitar' with the addition of the -s adjective suffix (Benkő 1992—1993: 1104). Thought to be a wanderwort for a long time, compare with: deu. Pallasch, ita. paloscio, bul. *náneu*, pol. palasz (Benkő 1970: 73). The ninth and tenth editions of the Turkish Dictionary gives an alternative etymology, a compound word made up of the it. *pala* 'blade' and the tur. *şiş* 'skewer'. Since the object in question is a broadsword this etymology seems somewhat forced.

penes 'coins used as ornament on traditional dresses' < pénz 'money'; loanword from a Slavic language compare with: chu. *pěnezь* 'coinage', sbcr. *pjèněz*, *penez*, *pinez* 'coin', slk. *peniaz* 'coin', rus. *пéнязь* 'coin, change'; the final source of it is the deu. *pfennig* 'penny' (Benkő 1992—1993: 1142). In several editions of the Turkish Dictionary where the original form of the loanword is shown it is erroneously claimed to be derived from the word *penész* 'mold'. If it were a more recent loan this would make sense phonetically. In the Ottoman times *péńz* was one of the words commonly used by the Ottomans, and it was written in several different ways including as *penes*.

pengö ‘pengö’ < pengö ‘pengö’; derived from the verb peng- ‘clink’ with the addition of the present participle suffix –ő, literally meaning clinker. Originally it was used as *pengö forint* meaning silver coin, later it became an independent word. Between 1927-1946 it came to denote the official currency of Hungary. In several editions of the Turkish Dictionary where the original form is given it is written with an ‘ö’, while instead it should be written with an ‘ó’.

salas ‘market stall’ < szállás ‘lodgement’; derived from the verb *száll-* ‘fly’ with the –ás/és noun suffix (Benkő 1992—1993: 1387).

soba ‘stove’ < szoba ‘room’; a wanderwort compare with: lat. *stuba* ‘room, chamber’, deu. *stuba*, *stupa* ‘bathroom, a heated room’, ita. *stufa* ‘heater’, rus. *установка* ‘bathroom, house’ (Benkő 1992—1993: 1444). It is unknown from which language was it adapted to Hungarian. As it can also be found in many languages spoken on the Balkans its quite possible that it did not get into Turkish by way of Hungarian.

sarampol ‘stockade’ < sorompó ‘boom barrier’; loanword from the deu. *schrancpaum* (Benkő 1992—1993: 1346) .

şayka ‘saic’ < csajak ‘saic’; a wanderwort, compare with: bul. *ачука*, socr. *šajka*, pol. *czajka*, ita. *sàica*, *saicca*, *saico*, ron. *saică* all of them with roughly the same meaning, a type of light and fast ship. The final origin of the word could be the lat. *sagittal* ‘arrow’, but it is disputed (Benkő 1992—1993: 1297). It is questionable if the word actually entered Ottoman Turkish from Hungarian, as the usage of such ships was not common in Hungary.

varoş ‘slum’ < város ‘town, city’; derivative from hun. *vár* ‘castle’ with the addition of the –s adjective suffix, *váras* literally a place with a castle, by becoming a noun in usage the ‘a’ in the second syllable turned into an ‘o’, a common phenomenon in Hungarian. (Benkő 1976:1093—1094) The Trukish Dictionary consistently gives its meaning as „Kent veya kasabada dış mahalle” even though it is generally used in a more negative sense, basically meaning ghetto or slum. *Varoş* was one of those words which the ottomans frequently used during their occupation of the Kingdom of Hungary. Hungarian cities were regularly referred to as *varoş* even in the official administration.

Conclusion

The nineteen words of Hungarian origin in the Turkish Dictionary as we have seen

Out of these nineteen words only a few have actually become integral to the Turkish language for example *kopca*, which itself gained several local derivatives. The others constitute a relatively obscure part of the vocabulary, they are rarely used by the regular native speakers, and mostly only specialist know about them. In some cases I would even go as far as to say that their inclusion in the Turkish Dictionary is unnecessary.

The best continuation of this line of research would be an in depth examination of the Hungarian words used during the Ottoman times. Even though, the situation was somewhat similar, as the words were only used by a small group for a cooperatively short amount of time, the corpus itself is way bigger compromising nearly a hundred words. Such a number seems sufficient for an in depth analysis.

Bibliography¹

- Ağakay, M. A. et al., Türkçe Sözlük, 1. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1945
 Ağakay, M. A. et al., Türkçe Sözlük, 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1955
 Ağakay, M. A. et al., Türkçe Sözlük, 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1959
 Ağakay, M. A. et al., Türkçe Sözlük, 4. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1966
 Akalın, H. Ş. et al., Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010
 Akalın Ş.H. et al., Türkçe Sözlük, 11. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012

¹ I would like to take the opportunity to express my gratitude towards the head librarian of the Hazai Görgy Library; Petra Varga who went well beyond her regular duties in helpin me with the Bibliography.

- Benkő, L. et al. (1992—1993). *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen, Lieferung 1—6*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Benkő, L. et al. (1967) *A Magyar nyelv történeti- etimológiai szótára, A—GY*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Benkő, L. et al. (1970) *A Magyar nyelv történeti- etimológiai szótára H—Ó*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Benkő, L. et al. (1976) *A Magyar nyelv történeti- etimológiai szótára Ö—ZS*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Canpolat, M. et al., *Türkçe Sözlük*, 7. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983
- Demiray, K. et al., *Türkçe Sözlük*, 5. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969
- Demiray, K. et al., *Türkçe Sözlük*, 6. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974
- Eren, H. et al., *Türkçe Sözlük*, 8. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988
- Fekete, L. (1955). *Die Siyaqat Schrift in der Türkischen Finanzverwaltung, Erster Band, Einleitung, Textproben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kakuk, S. (1973). *Recherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVIe et XVIIe siècles, Les Éléments osmanlis de la langue hongroise*. Mouton, The Hague, Paris: Akadémiai Kiadó.
- Parlatır, I. et al., *Türkçe Sözlük*, 9. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998
- Róna-Tas, A., Berta, Á. (2011). *West Old Turkic, Turkic Loanwords in Hungarian, Part I: Introduction, Lexicon »A—K«*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Róna-Tas, A., Berta, Á. (2011). *West Old Turkic, Turkic Loanwords in Hungarian, Part II: Lexicon »L—Z«, Conclusion, Apparatus*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Sami, Ş. (2014). *Kâmûs-ı Türkî, Osmanlıca--Türkçe, Ansiklopedik lûgat*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Vámbéry, Á. (1870). "Magyar és Török–Tatár szóegyezések". *Nyelvtudományi Közlemények*, VIII, (s. 109–189).



Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN (2019) YÜZLER VE İZLER: KARTPOSTALLARDA VE PULLARDA EDEBİYATÇILARIMIZ İstanbul: TED Matbaacılık Tasarım ve Reklam Ajansı, 145 sf., ISBN: 978 - 605 - 82590 - 1 - 0.

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN-ÇELİK*

Yüzler ve İzler: Kartpostallarda ve Pullarda Edebiyatçılarımız isimli bu kitap, 2019 yılında, Elginkan Vakfı tarafından düzenlenen 4. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı, Geçmişten Günümüze Seyahat Edebiyatı toplantısı kapsamında açılan *Yüzler ve İzler: Kartpostallarda ve Pullarda Edebiyatçılarımız Sergisi* için kılavuz kitap olarak hazırlanmıştır. Kılavuz kitap, büyük boy, renkli ve görsellerle zenginleştirilmiş olarak basılmıştır. 145 sayfadan oluşmaktadır.

Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın'ın bu kitabı, onun akademik çalışma alanından uzak bir konuda kaleme alınmıştır. Yazar, akademik kimliğinin dışında başka birikimlere de sahiptir. Örneğin o, bir koleksiyonerdir. Tutku ve birikimini akademik alan dışında, kitaplar, dergi ve gazeteler, kartpostallar, pullar ... biriktirerek harcamakta; imkân, zaman ve enerjisinin bir bölümünü bu konulara ayırmaktadır. İşte bu çalışma, böyle bir tutkunun ve birikimin sonunda ortaya çıkmıştır. Yazar, Ön Söz'de de belirttiği gibi ortaokul yıllarında pul biriktirme ile başlayan ilgi alanını zamanla genişletmiş sonraki yıllarda kartpostal toplamaya başlamıştır. Açılan sergi, yazarın birikimini ve elindeki malzemeyi değerlendirmesi açısından önemli bir fırsat yaratmış, ortaya çıkan kitap, bir dönemin unutulmuş değerlerini gün yüzüne çıkartmıştır. Çünkü XIX. yüzyıl sonlarında Osmanlı toplumunda gelişen kartpostal gönderme ve tebrik geleneği, 1960'lı yıllarla birlikte değişen dünya gerekleri sonucunda kaybolmaya yüz tutmuştur.

Yüzler ve İzler: Kartpostallarda ve Pullarda Edebiyatçılarımız, Ön Söz ve Kaynakça dışında, "Bir Gelenek: Kartpostal", "Tebrik Geleneğimiz", "Kartpostalın ve Pulun Doğuşu", "Fotoğrafın Kısa Tarihi", "Osmanlı Ülkesinde Kartpostalın Doğuşu", "Kartpostallardaki Edebiyatçılarımız (1889-1959)", "Cumhuriyet Dönemi Kartpostalları" ve "Posta Pulumuzun Tarihçesi" bölümlerinden oluşmaktadır.

Kitabın "Bir Gelenek: Kartpostal" bölümünde, kartpostalların tanıtımı yapılmaktadır. Burada Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın'ın kendi özel arşivi, İBB Atatürk Kitaplığı, Devlet Arşivlerinden alınan zengin görsel malzeme ile birlikte yeni yıl, bayram ve doğum günü tebrik geleneği üzerinde durulur. Kartpostallarda kullanılan malzeme, seçilen resim ve çizimlerin özellikleri, amaç ve tebrik sözleri, kalıplaşmış dil kullanımlarının genel yapısı, adres bilgileri vb. hakkında bilgi verilmektedir.

Kartpostal zaman içerisinde özel gün tebrikleri dışında başka başka fonksiyonlar kazanmış, çeşitli vesilelerle birbirinden uzak kalanlar arasında bir iletişim kurma işlevini üstlenmiştir. Örneğin Yahya Kemal'in 1903-1907 yıllarında Paris'ten babasına gönderdiği kartpostallar, hem kişisel bilgileri içermekte hem de içinde bulunduğu kültürü ve Paris hayatını ülkesine aktarmakta bir aracı olmaktadır. Öte yandan kartpostallar yerli ve milli değerleri ortaya çıkartmak adına da önemli işlevlere sahiptir. Döneminin değerlerini fotoğraflara hapseden kartpostal geleneği, zamanının gündelik yaşam ve kültürüne de tanıklık etmektedir. Öte yandan zamanın önemli siyasî ve tarihi olaylarını da (savaşlar, siyasî olaylar, siyaset adamları, yazarlar / şairler...) kartpostallar üzerinden izlemek mümkündür.

"Tebrik Geleneğimiz" bölümünde, tarihin bilinen ilk dönemlerinden itibaren Türk kültüründeki kutlama geleneği üzerinde durulmuştur. Burada Osmanlı öncesi dönem üzerinde genel bir

* sdilek@hacettepe.edu.tr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Sözlük Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Öğretim Üyesi.

değerlendirme yapılmış ardından asıl Osmanlı kültüründe var olan yüz yüze kutlamalar dışında gelişmiş yazılı kutlama geleneğinin kökleri irdelenmiş, XVIII. yüzyıldan itibaren bu geleneğin izleri üzerinde durulmuştur. Nedim, Enderunlu Vasıf, Şeyh Galip, Mütercim Asım Efendi gibi bilinen kişilerin Sultana sundukları tebriknâmeler örneklendirildikten sonra bu geleneğin sadece tanınmış kişiler arasında yaygın olmadığı halktan kişilerin de böyle bir gelenek içerisinde yer aldığı örnek ve görsellerle anlatılmıştır. Dr. Luis Sabuncu'nun Ramazan Bayramı dolayısıyla padişaha sekiz dilde yazdığı bayram tebriği, bu konudaki en tipik örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kartpostalın ve Pulun Doğuşu” bölümünde, genel olarak kartpostal ve pulun doğuşu tarihsel bir zeminde anlatılmıştır. Bunun için önce Dünyadaki gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Pullar ve kartpostalların ortaya çıkışı, geleneğin oluşması ve ardından da fotoğraf ile bu geleneğin buluşması bu bölüm içerisinde üzerinde durulan konular olmuştur.

Kitapta “Fotoğrafın Kısa Tarihi” bölümüne ve bu bölüm içerisinde de fotoğraf konusuna yer verilmesi önemlidir. Çünkü fotoğraf ortaya çıktıktan sonra kartpostal geleneği ve pullar için önemli bir kaynak konumuna gelmiştir. Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın burada önce Dünyada fotoğrafın icadı üzerinde durmuş, ardından da Osmanlı kültürü içerisinde bizlerin fotoğraf ile tanışıklığını 28 Ekim 1839 tarihinde *Takvim-i Vekayi* gazetesindeki ilk duyuru ilanından itibaren mercek altına almıştır.

Ünlü yazarların, sanatçıların, devlet adamlarının kartpostallarının öncüsü *carte-de-visite* fotoğraflardır. Ardından kabin fotoğraflar gelir. Bu bölümde XIX. yüzyılda sanatçıların (Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Mithat Paşa, Falih Rıfkı, Ebüzziya Tefvik vd.) kabin fotoğraflarına yer verilmiştir. Beyoğlu'nda açılan fotoğraf stüdyoları ile Saray-ı Hümayûn fotoğrafçıları da burada sözü edilen konular arasındadır.

“Osmanlı Ülkesinde Kartpostalın Doğuşu” bölümü, kartpostalın ülkemizdeki tarihi gelişimi ile başlamaktadır. Ebüzziya Tefvik'in 1889 tarihinde yayınladığı kartpostal ile bu konuda ülkemizde ilk örnekler vermeye başlanır. Çalışmada tarihsel akış bu örnekten sonra kronolojik olarak ilerler. Max Fruchtermann başta olmak üzere ülkemizdeki diğer kartpostal yayıncılarından söz edilir. Kartpostalların teknik özellikleri ve gelişimi üzerinde durulur. Kartpostal üretimi, baskısı ve özellikle taş baskı teknikleri, siyah beyaz kartpostallar ile renkli kartpostala geçiş aşamaları gibi konuya özel detaylar verilir.

Kartpostal yasakları, kartpostal sahtekarlıkları örneklendirilerek meselenin bir diğer boyutu da buraya taşınmış olur. Kartpostalların postaya verilmesi, kartpostallarda kullanılan resim ve fotoğrafların nitelikleri anlatılır.

“Kartpostallardaki Edebiyatçılarımız (1889-1959)” bölümü, ciddi bir birikim ve arşiv bilgisini kapsamaktadır. Burada Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın koleksiyonunda yer alan (1889-1959 yılına kadar) edebiyatçılarımızın kartpostallarına yer verilir. Ebüzziya Mehmet Tefvik ülkemizde kartpostal basımına öncülük edenlerin başında gelmektedir. Onun dışında diğer kartpostal yayıncılarından da söz edilmektedir. Bunlar arasında şu isimler sayılabilir: Moise Israilovitch kartpostalları, Kâinat Kütüphanesi Kartpostalları, Çiftçi Kütüphanesi Kartpostalları, Resna Fotoğrafhanesinin Kartpostalları ve Fotokartları, Diken Gazetesinin “Meşahir Kartpostalları” Serisi. Bölümde ayrıca yayımcısı belli olmayan kartpostallar, özel baskılı kartpostallar (gravür baskılı Namık Kemal kartpostalı gibi) gibi konulara da yer verilmiştir.

Fotoğraf baskılı kartlar konunu başka boyutunu aktarırken kartpostallardaki edebiyatçı sayısı artmakta genel okurun ulaşabildiği arşiv zenginleşmektedir. Bu yayıncıların kartpostalları sayesinde bugün XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başında edebiyatçılarımızın görsel bilgilerine ulaşabiliyoruz. Kitap bu bağlamda dağınık olan bilgileri akademik bir bakış açısından topluyor ve meseleyi sadece meraklıların bildiği bilgi alanından çıkartarak genele aktarıyor.

“Cumhuriyet Dönemi Kartpostalları” bölümü kartpostal tarihinde teknik gelişmenin örneklerinin açıkça hissedildiği bölümdür. Bu bölümde ele alınan kartpostallarda sadece teknik gelişim değişmemiş aynı zamanda yazı da değişmiştir. Burada yeni Türk harfli fotokartlara yer verilmiştir. Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın bu bölümü, verdiği gerekli bilgiler dışında edebiyatçılar açısından zengin görsel malzeme ile desteklemiştir. Kitabın bu bölümünde isimler çok olduğundan burada

sadece Cumhuriyet dönemi kartpostal yayıncılarının isimleri zikredilecektir: Ay Yıldız Kartpostalları, Tasvir Neşriyatı Kartpostalları, Doğan Kardeş Kartpostalları ve Türk Edepleri Serisi.

“Posta Pulumuzun Tarihçesi” kitabın son bölümüdür. Bu bölümde Osmanlı döneminde 1863 yılında çıkartılan ilk posta pulundan itibaren pulların tarihi gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Posta pullarına yansıdığı kadarıyla edebiyatçılarımız ve edebiyat ile ilgili belgeler açıklanmış, görseller çalışmada yer almıştır.

Yüzler ve İzler: Kartpostallarda ve Pullarda Edebiyatçılarımız isimli bu çalışma, her ne kadar bir sergi için hazırlanmış kılavuz kitap olsa da yukarıda kısaca sözünü ettiğimiz gibi bu amacı fazlasıyla aşmış, genel bir kaynak metne dönüşmüştür. Kitap bu haliyle, sadece sergiye değil genele teşmil edilerek denilebilir ki XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl Türk edebiyatına, fotoğraf sanatına, pul ve kültür tarihine kılavuzluk etmektedir.

Kartpostal denildiğinde her ne kadar ilk olarak akla seyahat edilen yerlerden gönderilen nesnelere ya da tebrik konuları gelse de zamanla kartpostallar yeni işlevler kazanmış görsel bir imge hâline gelmiştir. Benzer biçimde pullar ve onların kullanım alanları için de sınırlar gittikçe genişlemiştir. Günümüz bakış açısıyla kartpostalları ve pulları birer gösterge olarak kabul ettiğimizde, onların farklı farklı kodlamalar içermekte olduğu anlaşılır. Kartpostal ve pullar, yapısından kaynaklanan temsili özellikler içermekte, görsellik ve dil kullanımının bir arada olması bunların algılama boyutunu derinleştirmektedir. Yayınlanma biçimleri, yaratılma aşamasında kullanılan teknikler, kullanılan fotoğraf ve resimler, grafik ve tasarımlar, özel günler, özel mekanlar ve özel kişilere ait izler, yaşantılar, arkasına yazılan kısa yazılar dolayısıyla sıkıştırılmış ve yoğunlaştırılmış duygular, tarihe ait bilgiler ve daha sayamadığım nice kodlar, kartpostal ve pulları alımlayan kişilere açık ve gizli mesajlar vermekte, bir zamanın ruhunu, kültürünü, değerlerini, bilgisini içinde barındırmaktadır.

Kitapta sınırlandırılmış bir konu olarak kartpostallara ve pullara yansıyan Türk edebiyatçılarına yer verilmiştir. Sözü edilen bu sınırlı konu bile onları alımlayanlar için geniş bir dünyanın kapılarını aralamak anlamına gelmektedir. Sonuçta, Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, kartpostal ve pullar aracılığıyla verilen pek çok göstergeden özel olarak edebiyatçılarımızı çekip çıkartarak *Yüzler ve İzler: Kartpostallarda ve Pullarda Edebiyatçılarımız* isimli çalışmasıyla, 1889-1959 yıllarını kapsayan görsel bir edebiyat tarihi yazmıştır denilebilir. Bu görsel edebiyat tarihi, yeni okuma biçimlerine kapı aralayan nice dillendirilmemiş, satır aralarında kalmış, görsellerde sıkışıp duran detayları çözmek isteyen okurunu / okurlarını beklemektedir.